

УДК 334.02

Феофанова І.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
Запорізька державна інженерна академія

Коляка Е.О.,
магістрант,
Запорізька державна інженерна академія

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СТИМУЛЮВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Коляка Е.О., Феофанова І.В. Вдосконалення системи стимулювання малого бізнесу в Україні. Стаття присвячена вивченню досвіду європейських країн у сфері стимулювання малого бізнесу для визначення мір, що можуть бути використані в Україні. З'ясована роль малого бізнесу для створення конкурентного середовища в економіці держави. Розглянуті класифікації підприємств за розмірами залежно від доходу і кількості зайнятих. Вивчено питання стимулювання підприємств у європейських державах на прикладі Польщі. Визначено, що в Польщі малим підприємствам надається допомога в різних формах і на різних рівнях державного управління. Встановлено, що досвід європейських країн може бути корисним для обрання форм підтримки і стимулювання малих підприємств в Україні. Запропоновано з метою підтримки малого бізнесу визначати пріоритетні напрями діяльності і забезпечувати підприємства, які обрали їх, фінансовою, консалтинговою та іншою допомогою.

Ключові слова: малий бізнес, підприємництво, державна підтримка, стимулювання, економіка, облік.

Коляка Э.А., Феофанова И.В. Совершенствование системы стимулирования малого бизнеса в Украине. Стаття посвящена изучению опыта европейских стран в области стимулирования малого бизнеса для определения мер, которые могут быть использованы в Украине. Выяснена роль малого бизнеса для создания конкурентной среды в экономике государства. Рассмотрены классификации предприятий по размерам в зависимости от дохода и количества занятых. Изучены вопросы стимулирования предприятий в европейских государствах на примере Польши. Определено, что в Польше малым предприятиям оказывается помощь в различных формах и на различных уровнях государственного управления. Установлено, что опыт европейских стран может быть полезным для избрания форм поддержки и стимулирования малых предприятий в Украине. Предложено с целью поддержки малого бизнеса определять приоритетные направления деятельности и обеспечивать предприятия, которые их выбрали, финансовой, консалтинговой и другой помощью.

Ключевые слова: малый бизнес, предпринимательство, государственная поддержка, стимулирование, экономика, учёт.

Koliaka E.A., Feofanova I.V. Improvement of the system of stimulation of small business in Ukraine. The article is devoted to the study of the experience of European countries in the field of small business incentives to determine the measures that can be used in Ukraine. It was found out that the role of small business to create a competitive environment in the economy of the state. The classification of enterprises by size, depending on income and number of employees were considered. Questions of stimulation of the enterprises in the European States on the example of Poland are studied. It is determined that in Poland small enterprises are provided with assistance in various forms and at different levels of government. It is established that the experience of European countries can be useful for the selection of forms of support and stimulation of small enterprises in Ukraine. In order to support small businesses, it is proposed to identify priority areas of activity and provide enterprises that have chosen them with financial, consulting and other assistance.

Key words: small business, entrepreneurship, state support, stimulation, economy, accounting.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Зараз погляди й економістів, і політиків, і експертів-аналітиків збігаються в оцінці ролі малого бізнесу як важливого фактору формування конкурентного середовища та сталого економічного розвитку. Малий бізнес є джерелом робочих місць і центром інноваційного розвитку. Основними його перевагами є гнучкість, швидке пристосування до змін ринкової кон'юнктури, ефективність використання ресурсів. Тому є потреба дослідити можливі шляхи стимулювання підприємницької діяльності в Україні, напрями її державної підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вітчизняних учених розглядали проблеми створення системи державної підтримки малого підприємництва: В.І. Левін [1], Р.В. Лещенко [2], В.О. Орлов [3], М.Г. Пивоварова [4], Л. Сімків [5]. Окремим питанням застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності присвячені роботи М.К. Жужа [6] та О.В. Поліщук [7] та ін.

Однак державна система стимулювання малого бізнесу далека від оптимальної та потребує вдосконалення. Таким чином, необхідні подальші дослідження, що дасть змогу вирішити дискусійні питання і розробити ефективні заходи з підтримки підприємництва в Україні.

Метою статті є вивчення досвіду європейських країн у сфері стимулювання малого бізнесу для визначення заходів, що можуть бути використані в Україні.

Виклад основного матеріалу. В Україні частка підприємств, що припадає на суб'єкти малого бізнесу 2017 р., становить 99,5%, при цьому їхня частка в структурі ВВП – лише 18,6% [8].

В ЄС малі і середні підприємства створюють до 70% ВВП, наприклад, у Польщі 52% ВВП виробляється на малих підприємствах.

Показники діяльності малих підприємств в Україні в 2015–2017 рр. наведені в табл. 1.

Таблиця 1.

Показники діяльності малих підприємств в 2015–2017 рр.

Показники	Малі підприємства			В тому числі мікропідприємства		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Частка суб'єктів господарювання, % до загальної кількості	95,5	95,0	95,5	82,8	80,8	82,2
Додана вартість за витратами підприємств, %	19,3	21,3	18,6	8,8	10,3	6,7
Частка в обсязі виробленої продукції, %	16,1	17,8	18,0	4,9	5,6	5,8
Частка кількості зайнятих, % до загальної кількості	26,8	27,4	28,5	11,7	11,1	12,3
Витрати на оплату праці, % до загальних витрат на оплату праці відповідного виду діяльності	15,9	16,0	17,6	5,2	4,8	4,9
Частка прибуткових підприємств, %	73,9	73,3	72,7	73,6	72,3	71,8
Частка збиткових підприємств, %	26,1	26,7	27,3	26,4	27,7	28,2

Джерело: складено за даними [8; 9]

В Україні класифікація підприємств за розмірами залежить від цілей створення такої класифікації. Так, для віднесення підприємств до категорії мікро- або малих, відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» №2164-VIII, що має на меті виділення підприємств, які мають право на спрощений бухгалтерський облік, необхідним є виконання двох умов із трьох [10]. Для мікропідприємств:

- балансова вартість активів – до 350 тис. євро;
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 700 тис. євро;
- середня кількість працівників – до 10 осіб.

Для малих підприємств:

- балансова вартість активів – до 4 млн. євро;
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 8 млн. євро;
- середня кількість працівників – до 50 осіб.

Якщо підприємство однієї з наведених категорій за показниками річної фінансової звітності протягом двох років поспіль не відповідає наведеним критеріям, воно відноситься до відповідної категорії підприємств.

За ст. 55 ГКУ суб'єктами малого підприємництва є юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ. Суб'єктами мікропідприємництва є юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ.

Таким чином, права на ведення спрощеного бухгалтерського обліку надаються підприємствам з меншими доходами, ніж можна було б вивести з визначення ГКУ.

В аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень приводяться такі фактори, що стримують розвиток малого бізнесу:

- низький рівень захищеності прав власності, що викликає численні випадки рейдерства та стримують підприємців від розширення бізнесу;
- недосконалість законодавства, що дає змогу неоднозначно тлумачити правові норми, в результаті цього судові рішення залежить від кваліфікації судді;
- неефективний розподіл ресурсів, що виділяються на підтримку малого бізнесу, через відсутність належного механізму оцінювання впливу цієї допомоги на розвиток економіки загалом [11].

Виділення категорії підприємств малого бізнесу в розвинутих країнах, зокрема в країнах ЄС, має на меті визначення підприємств, яким необхідне допомагати. Ця допомога може надаватися на різних рівнях адміністративного управління і в різних сферах. Можливі види допомоги:

- фінансова – надання позик на пільгових умовах, допомога в пошуках інвесторів, складаннях бізнес-планів;
- юридична – консультування з питань господарського права;
- податкова – надання пільг, податкових канікул, консультування з питань вибору системи оподаткування;

- бухгалтерська – спрощення ведення бухгалтерської документації та складання звітності;
- маркетингова – реклама малого бізнесу;
- технічна – надання проектних послуг на пільгових умовах;
- інформаційна – інформування про програми державної підтримки малого бізнесу;
- освітня – підготовка кадрів.

Аналіз заходів, що використовуються різними країнами, з підтримки малого бізнесу дає змогу визначити основні їх види і форми, наприклад, податкова допомога здійснюється у формі:

- зниження податкових ставок з податку на прибуток, майно підприємств, додану вартість;
- «податкових канікул» з податку на прибуток для новостворених підприємств. Цей метод податкового стимулювання малого бізнесу використовується в таких країнах, як: США, Німеччина, Франція, Швеція, Швейцарія, Румунія, Словаччина, Чехія.
- введення спеціальних податкових режимів для малого бізнесу (використовують Франція, Іспанія, країни СНД, Латинської Америки);
- спрощення порядку розрахунків і сплати податків, податкової звітності.

Розглянемо систему підтримки малого бізнесу в Польщі, яка демонструє останнім часом високі темпи зростання економічних показників, що, на думку експертів, забезпечується більшою мірою за рахунок малого і середнього бізнесу в країні.

Всім бажаним організувати власний бізнес у Польщі необхідно здійснити вибір із таких видів організації діяльності:

- індивідуальне підприємництво (самозайнятість);
- товариство без створення юридичної особи – spółka (просте, повне, командитне, партнерське);
- товариство з обмеженою відповідальністю – spółka z ograniczoną odpowiedzialnością (юридична особа с уставним фондом 5 тис. польських злотих);
- акціонерне товариство – spółka akcyjna (для створення компанії є необхідним уставний капітал в сумі 100 000 злотих);

- іноземне представництво – przedstawicielstwa.

Під час реєстрації нового підприємства необхідно оформити установчий договір і повністю сформувати уставний капітал. Додатково рекомендують скласти бізнес-план для реалізації комерційної ідеї.

Польські підприємства і підприємці сплачують:

- податок на прибуток (CIT): базова ставка – 19%; для малих (якщо річний оборот не перевищує 1,2 млн. євро) підприємств – 15%;
- податок на додану вартість (VAT): базова ставка – 23%; от 0 до 8% – за експортними та пільговими операціями;
- акцизний збір – для таких товарів: алкоголь, тютюнові вироби, бензин, газ, дизельне паливо, автомобілі та інші;
- податок з доходів фізичних осіб (PIT) – от 18 до 32%, залежно від суми річного доходу працівників, доходи підприємців оподатковуються за ставкою 19%.

Таким чином, малі підприємства сплачують такі самі податки, що й інші підприємства. Пільги передбачені з податку на прибуток підприємств і податку з доходів підприємців у формі менших ставок податку.

Бухгалтерська та податкова звітність у Польщі великими підприємствами подається щомісячно. Малі підприємства мають змогу вибрати квартальний або річний термін звітності. Дані в податкових деклараціях повинні збігатися з записами в Торговельній книзі, в якій реєструються в хронологічному порядку всі операції відповідно до облікової політики, що прийнята на підприємстві. Не обов'язково використовувати типовий план рахунків, юридичні особи мають право використовувати свій план рахунків. Тобто бухгалтерський і податковий облік для малого бізнесу спрощений.

Також у Польщі існують програми фінансової підтримки малого та середнього бізнесу:

– нові фірми, які пропрацювали не менше 365 днів, мають змогу отримати пільгове кредитування від польських банків. Підприємці можуть також розраховувати на кошти фінансових інститутів ЄС;

– підприємства, що обрали для своєї діяльності такі напрями, як інфраструктура, людський капітал, розвиток Східної Польщі, інноваційна економіка, розвиток територіального самоврядування, технічна підтримка, можуть отримувати дотації. Для цього підприємці повинні звернутися до відповідного державного органу Польщі, наприклад, Польське агентство по розвитку підприємництва. Якщо бізнес-ідея зацікавить інвесторів із ЄС, то компанії може бути надані кошти на термін до трьох років.

Додатково в межах програми «Підприємництво перш за все» діють 14 спеціальних економічних зон; на національному і регіональному рівнях субсидиється створення нових робочих місць, діє мережа клубів місцевих ініціатив і академічних бізнес-інкубаторів.

Таким чином, фінансова підтримка малого бізнесу в Польщі має дуже різноманітний характер, здійснюється на всіх рівнях адміністративного управління і в різних формах.

Які міри стимулювання малого бізнесу в Польщі можуть бути запозичені для використання в Україні? Якщо порівнювати системи стимулювання малого бізнесу в Польщі і Україні, то можна відмітити, що податкова і бухгалтерська форми в нашій країні дають підприємцям, на нашу думку, не менше переваг, ніж в Польщі. Так, в Україні для малих підприємств передбачені спрощена система бухгалтерського і податко-

вого обліку та звітності, спрощена система оподаткування, яка дає змогу підприємцям не сплачувати такі податки, як податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість.

Однак вітчизняні підприємці не можуть розраховувати на пільгове кредитування та дотації. Вартість фінансових ресурсів в нашій країні значно вища, ніж в ЄС, тому урядові організації повинні вести роботу з укладання угод на фінансування підприємств малого бізнесу в межах міжнародних донорських програм, інформувати підприємців про всі можливості отримання фінансової допомоги.

Законодавство України у визначенні підприємств, яким надаються пільги, обмежує види діяльності. Проте навпаки, треба, як у Польщі, визначити пріоритетні напрями діяльності, яким держава гарантує підтримку. Так будуть стимулюватися не тільки підприємства як суб'єкти малого бізнесу, а також галузі, в розвитку яких зацікавлено суспільство. До таких напрямів насамперед відноситься інноваційна діяльність, розроблення і виробництво інноваційної продукції, впровадження енергоефективних технологій тощо.

Таким підприємствам держава повинна забезпечити фінансову, інформаційну, консалтингову і технічну допомогу. Також можна використовувати частину податків, що сплачуються малими підприємствами, для запуску стартапів і створення нових робочих місць, доходи від яких збільшать податкові надходження.

Висновки. Рівень розвитку малого бізнесу в Україні не відповідає рівню розвинутих європейських країн. Законодавчі акти мають розбіжності у визначенні суб'єктів підприємництва, що належать до малого бізнесу. Допомога малим підприємствам може бути надана в різних формах і на різних рівнях державного управління. Досвід європейських країн дає змогу обрати такі форми підтримки і стимулювання малих підприємств, які найбільш доцільні в Україні. На наш погляд, це визначення пріоритетних напрямів діяльності, наприклад, розроблення і виробництво інноваційної продукції, і забезпечення підприємствам, що працюють в цьому напрямі, фінансової, консалтингової та іншої підтримки. Розроблення конкретних заходів, що можуть бути здійснені державою, може становити предмет подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Левін В.І. Транспарентність оподаткування малого і середнього бізнесу в контексті євроінтеграційного вектору розвитку України / В.І. Левін // Наукові праці НДФІ. – 2015. Вип. 1. С. 138–149.
2. Лещенко Р.М. Напрями вдосконалення оподаткування малого підприємництва : євроінтеграційний аспект / Р.М. Лещенко, А.А. Наум // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. Випуск 43. Том 2. С. 72–75.
3. Орлова В.О. Вплив спрощеної системи оподаткування на подальший розвиток малого бізнесу / В.О. Орлова // Сталий розвиток економіки. – 2013. № 3. С. 78–81.
4. Пивоваров М. Розвиток інституту інфраструктури малого підприємництва: проблеми та шляхи його покращення / М. Пивоваров // Соціально-економічні проблеми і держава. 2013. Вип. 1(8). С. 6–18.
5. Сімків Л.Є. Тенденції розвитку малого підприємництва в Україні в умовах диспропорційності економічного зростання / Л.Є. Сімків, С.А. Побігун // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 3. С. 560–564.
6. Жужа М.К. Принципові ознаки малого підприємництва як суб'єкта оподаткування / М.К. Жужа // Європейські перспективи. 2015. Вип. 5. С. 32–38.
7. Поліщук О.В. Оподаткування малого бізнесу у провідних країнах світу / О.В. Поліщук, В.О. Василевський // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. Вип. 7(1). С. 133–136.
8. Економічна служба статистики. Діяльність підприємств. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze.htm.
9. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва: стат. збірник / [за ред. М.С. Кузнецової]; Державна служба статистики України. К., 2017. 624 с.
10. Законодавство України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>.
11. Что сдерживает развитие малого бизнеса в Украине. URL: <https://finclub.net/overview/chto-sderzhivaet-rost-malogo-biznesa-v-ukraine.html>.